

Monografia satului Totoreni

Motivele personale care au generat alegerea si tratarea temei de fata, au pornit de la convingerea ca satul reprezinta un univers complex care nu se lasa cunoscut in toate de catre oricine si oricand.

Cercetatorul „urban,, se lasa prea usor ademenit de farmecul satului si al taranului, de pitorescul peisajului cautand nu de putine ori un discurs pastelat, scapandu-i faptele reale, obiective asa cum spunea foarte plastic Hegel „nu tot ce este familiar este prin aceasta si cunoscut,,.

Asezarea geografica

Satul Totoreni se afla asezat pe cursul raului Crisul Negru in judetul Bihor. Acesta face parte din comuna Tarcaia, care este situata in depresiunea Beius.

Satul se afla in partea de SV a judetului Bihor in partea centrala a depresiunii Beiusului, pe cursul superior al Crisului Negru limitat la vest de de Muntii Codrului ,la est de Muntii Padurea Craiului, Masivul Vladeasa si Muntii Bihor.

Satul Totoreni este situat in partea centrala a depresiunii. Este asezat imediat in vecinatatea orasului Beius si se invecineaza cu urmatoarele localitati : Tarcaia. Mierag, Baleni, Draganesti.

Istoric

Prima atestare istorica dateaza din anul 1580 cu numele de TATARFALVA, adica satul tatarilor, cu timpul numele schimbandu-se in Totoreni.

Batranii satului povestesc ca satul inainte a fost format doar din sase familii si era asezat pe deal, dovada fiind denumirile traditionale ale unor imprjmuiri folosite cu scop agricol-Rosteasca=fam Rosca ;Serbesti=fam Sarba ; Lucutasca=fam Lucuta ;Susasti=fam Sas ; Indreasca=fam Indre ;Branduseasca= fam Branduse. Era rasfirat denumirile locurilor au fost date de numele familiilor care isi aveau casele acolo. Cu timpul satul a inceput sa se dezvolte, familiile fiind mai numeroase, la poalele dealului. Vatra satului (intravilanul) a fost conturata in forma de T.

Traditia

La inceputul sec 16, cu ocazia invaziei Imperiului Otoman in Europa , populatia bastinasa a fost supusa unor presiuni de ordin militar ocazie cu care o anumita parte a armatei turco-tatare si-au stabilit un comandament de inzestrare la intrarea pe partea dreapta dinspre Tarcaia pe locul numit Cirip.

Traditia orala spune ca tatarii ar fi avut un atelier de prelucrare a minereului de fier pe acel loc (Cirip). Ei in acel atelier confectionau arme (sabii, topoare etc). In acest sens si azi se observa pamantul ars sau puternic limonitizat si resturi de fier topit brut cat si minereu de marcasita (fier-mangan).

Populatia

Este interesanta asimilarea si in acelasi timp increstinarea in cadrul comunitatii satului ,constituindu-se familii mixte ca de exemplu : Mlendea 3 ramuri, Hamza , Heredea, Gavrilă.

CADRUL NATURAL SI INDELETNICIRI LOCALE

Relieful

Relieful satului este compus din : campie sub forma de lunca pe ambele maluri ale Crisului Negru ce limiteaza vatra satului in partea Estica, dealuri domoale cu altitudine pana la 100m si zona montana la limita vestica, acoperita de paduri de foioase in special gorun, stejar si fag.

Reteaua hidrografica

Reteaua hidrografica este formata din rauri si parauri. Crisul Negru este raul principal , cu izvorul la poalele masivului Bihor ce te imbie in timpul iernii la practicarea sporturilor de iarna, iar vara la drumetii, avand ca afluenti Raul Pietros , cu izvorul la poalele platoului Padis din Rezervatia Naturala a Muntilor Apuseni, Valea Mieragului si Valea lui Patru cu izvoarele la poalele impadurite a muntilor Codru –Moma, care iti ofera prin salbaticia atragatoare ,dispusa din abunenta, pana la varf , trasee turistice de neuitat.In acest sens trecand prin satul Tarcaita ,iar apoi coborand in judetul Arad la aproximativ 10km vom intalni frumoasa statiune Moneasa.

Din punct de vedere geomorfologic ,lunca Crisului Negru si zona de trecere spre dealuri, diferenta de altitudine culme-vale este de 20-30m ,depunerile aluvionare, fac ca aceasta localitate prin solul fertil si crearea uni mediu ambiant de sorginte mediteraneena, predominand curentii S-V,sa fie renumita prin dezvoltarea unei agriculturi prospere(gradinarit –pomi fructiferi), cat si pasuni cu vegetarie perena caracteristica zone subcarpatice.

Vegetatia

Teritoriul comunei se incadreaza in zona de vegetatie a padurilor de foioase, subzona stejarului. In zona de ses, plantele de cultura care gasesc conditii favorabile sunt : graul de toamna, orz, ovaz, secara, porumb, cartofi, floarea soarelui, in lunca legume si pomi fructiferi, vita de vie, in zona colinara.

Fauna

La o bogatie vegetala atat de diversificata si armonios dispusa nu pote sa treaca neobservate trilarile de pasari ca : ciocarlia, privighetoarea, randunica, graurul stolurile de sturzi care sunt cu atat mai zgomotoase cu cata nul agrocol este mai bogat in cirese,ciocanitoarea , gaita, cucul,pupaza deasemeni salurile iepurilor de camp, vulpi,rozatoarele de camp(harciog, soareci etc), in apele repezi pesti si raci iar in zonele de balta dinspre Mierag rate si gaste salbatice. In padurile din zona vestica a satului vom intalni gingasa caprioara ,cerbi, porci mistreti cat si inspaimantatorul lup, care reprezinta pentru turmele de oi ale satenilor o reala amenintare.

Gospodarii satului sunt iscusiti crescatori de vaci animale de tractiune boi si cai, cat si porci care pasc in timpul verii in turma, pe lunca Crisului Negru in special in zona Roata, la confluenta acestuia cu Crisul Pietros.

Rezerve naturale

Bogatiile solului ,armonios dispuse in geomorfologia diversa, incepand de la lunca si pana la munte, fac din satul Totoreni un nume respectat prin exploatarea traditionala si in acelasi timp ecologica prin plantatii de pomi fructiferi (meri, peri, ciresi, caisi, piersici,struguri, visini etc) gradini bogate cu legume avand un gust si arome deosebite ce le fac vandabile in Targul Beiusului, Stei, Nucet, Tara Motilor pana dincolo de Campeni in Abrudul lui Horea,Closca si Crisan.

Nelipsiti in lunca crisului, pe portiunile mai domoale ale Crisului Negru si Pietros sunt corturile de pescari sportivi care pe intreaga perioada a anului isi incearca norocul si in mod sigur cu succes.

O importanta neluata in seama si neexploata in sub solul colinar a satului Totoreni vom gasi lentile de argila caolinoasa, nisipuri fine, pietris pentru constructii, caolin si fier mangan, sub stancile calcaroase alb -galbui ,cat si negre sau gresii quartitice cenusii si verzui , ideale pentru infrastructura drumurilor sau pavaz ornamental situate la poalele muntilor Codru Moma ,catre satul Tarcaia.

Apa potabila are toate calitatile gustative si chimice pure, care se gaseste in nenumaratele izvoare naturale din dealurile satului precum si in fantanile satenilor,apa care impreuna cu solul deosebit de fertil constituie secretul iscusitilor agricultori din Totoreni.

GOSPODARIA TARANEASCA-simbioza intre traditie si modern

Bastinasii romani ai asezarii Totoreni au pastrat o legatura stransa prin organizarea specifica a locuintelor taranesti transilvane din Ardeal, in prezent avand aspectul urbanistic al satelor subcarpatice sasesti si banatene si cu locuitorii localitatilor invecinate in special Tarcaia, Finis sau Beius.

Locuinta se integreaza fenomenului arhitecturii carpatice componenta de exceptie a artei populare romanesti.

Casa dinainte,casa de la ulita avea cate 2-3 ferestre, dar camera si tinda aveau doar ocheti decupati in lemnul peretilor, pentru aerisire. Conform planului de constructie

impus se interzicea usa de acces din casa, spre gradina. Casele aveau acoperisul inalt acoperit cu paie sau sindrila, cu panta inclinata ,pentru scurgerea precipitatiilor abundente.

De pe la inceputul veacului, arhitectura lemnului ceda treptat locul constructiilor in paianta, facand tranzitia spre cele ridicate in exclusivitate din vaioaga (caramida nearsa) chirpici sau caramida arsa. Treptat acoperisul in „patru ape,, a fost inlocuit cu cel cu doua pante, avand spre fatada si spatele casei o inclinatie triunghiulara, „fundoiul,, ,deasupra zidului suprainsalcat al cladirii printr-un fronton realizat din impletitura de nuiele, scanduri traforate, zid din vaioaga numit local „cionca,, .

Constructiile de tip traditional, desi foarte rare azi, ne dau putinta stabilirii evolutiei tipurilor de locuinta in aceasta zona a Tarii Beiusului.

In pofida tensiunilor dintre traditie si modernitate satul tinde sa incline cu certitudine spre modernism, prin asimilarea cu respect a casei traditonale compusa din tinda, camere, la strada si inspre ocol (curte interioara), tarnat (coridor tip cerdac), sura ,pentru adapostirea animalelor, furajelor si a uneltelor din gospodarie, „aria “ (curtea pasarilor si animalelor), situata in spatele surii ,iar in continuare gradina cu legume si pomi fructiferi,in majoritatea lor acestea fiind reabilitate sau amplasand in vecinatate constructii moderne cu fundatii din piatra ziduri din caramida rosie sau de pamant(vaioaga) ,cu talent mestesugite prin productie autohtona,(modeland argila comuna), sarpante din lemn fasonat ,cu invelitori din tigla . Chiar daca azi mai putin vizibil, maine cu siguranta mai mult exista multiple argumente in acest sens intre care am aminti: racordarea la reseaua de apa potabila, forata sau captata, aparitia unor magazine tip ABC, unitati prestatoare de servicii moderne (gater, moara, ateliere de fabricarea mobilei si a binalelor din lemn) o infrastructura noua apare mai peste tot.

In gospodaria taranului din Totoreni apar elemente noi de arhitectura fata de cele traditionale prin aparitia de camere de locuit in plus, intrarea uscata, direct din strada atat pentru ateleje masini sau oameni, numita „sub caput “ ,anexele gospodaresti amplasate perpendicular legate de casa de locuit si sura ,ce protejaza in special intrarile in pivnite, bucatarii de vara, bai, sopron.

INDELETNICIRI

Indeletnicirea de baza a locuitorilor satului Totoreni,dupa cum am remarcat mai sus, este agricultura, atat sectorul vegetal, cat si sectorul animal. Locuitorii satului Totoreni pe langa ocupatia de baza , legumicultura, iar alaturi de locuitorii satelor Tarcaia si Mierag, exploatarea lemnului si cresterea animalelor, au un talent nemaiintalnit prin tesaturi in razboi din bumbac si canepa armonios imbinata in modele traditionale autohtone originale de o rara frumusetate atat pentru obiectele de imbracaminte vestimentara cat si acelor folositoare in bunul mers a intimitatii familiei alaturi de copii a gospodarului totorean. In acest sens in fiecare gospodarie a satului Totoreni vom gasi pastrate cu sfintenie intangibila si ireconciliabila in lupta cu modernul ,in acea „camera de sus” toate elementele traditionale mostenite sau mestesugarite in „razboi” si manual de femeia din casa astfel : „ladoiul de zestre” sau cufarul ,masa din lemn, scaunele cioplite din lemn tip jilt,lavita cu lada de pastrare a „panurilor si panzei pentru confectionarea vesmintelor („spatoi”-camasa, „cioareci”-pantaloni largi, „cojoace de la Bins” , suman), paturile cu

picioare inalte incarcate cu „perini”-perne din pene de gaina sau gasca cu fete de panza si dantala executata cu multa migala si talent- „cipca”, dulapul din lemn cu 2 usi incarcat cu suluri de panza , stergare cearceafuri toate executate in gospodaria proprie care se ofereau in general ca zestre fetelor din casa, lampa de petrol cu festila , tablouri cu membrii familiei inramate artistic, iar peretii zugraviti in general , (cu exceptia celor care au adoptat zugravitul modern), cul lapte de var avand ca picment albastru deschis (bleu ciel) numit chendrut.

Famila din Totoreni isi respecta deasemeni cu sfintenie sarbatorile religioase pe langa duminica, printr-un : aranjament festiv al locuintei ,maturatul curtilor , dar in special a trotuarului si strazii aferente casei de locuit, dand dovada de o constiinta civica exemplara. Cu aceste ocazii in seara premergatoare acestor sarbatori femeile gatesc mancarea specifica satului Totoreni placinta cu branza, pregatita in,, tipsia de badic”-tigaie din fonta, cu untura de porc si putin ulei ,deasemeni „pancove” si „ciurigi”-gogosi care se ofera langa un pahar cu vin obtinut in productie proprie sau o „portie”-toi sau paharel ,pana la 50 grame, de palinca , in ajunul sarbatorii sau dupa venirea de la biserica a doua zi.

Totodata gospodina pregateste sarmalele „boti”cu varza acra murata in ciubar, taiatul gainii sau a gastei pentru gatirea unei supe gustoase din taitei facuti din „patura” ,din faina si oua de casa ,cat si asortarea cu multa atentie a legumelor din productie proprie pentru a da gust placut mancarurilor specifice satului Totoreni. Astfel in zilele lucratoare miercurea si vinerea vom gasi gatita fasolea cu afumatura de porc sau in posturile religioase gatita „de dulce”-fara carne sau componente de origine animala-oua sau lapte.Tot in zile lucratoare prin rotatie se serveste „zama”-ciorba obtinuta numai din produse proprii si gatita cu bun gust(galuste simple sau cu branza „patasti” sau cu „liptar”-gem,taiteii de dovleac „,croampe”-cartofi „,chisalita de poame”-supa din fructe uscate la umbra si curenti naturali –prune, mere sau pere,varza verde maruntita,etc)

SARBATORI DE PASTE SI CRACIUN

Pe langa aceste indeletniciri, mai ales tinerii, lucreaza in fabricile si uzinele ramase din zona.

Agricultura reprezinta un sistem de productie rurala, in care agricultura este orientata aproape exclusiv pe satisfacera nevoilor micii gospodarii rurale fara disponibilitati excedentare de productie, care sa fie destinata schimbului si implicit proceselor de capitalizare a activitatii agricole.

OBIECTIVE ISTORICE SI TRADITIONALE IN PROMOVAREA TURISMULUI RURAL IN SATUL TOTORENI

Interesul turistului ce viziteaza satul Totoreni este strans legat de Biserica din lemn a satului, veche de peste 300 de ani. Are hramul „Adormirea Maicii Domnului,, este amplasata inafara satului intre Totoreni si Baleni, fiind comuna pentru ambele sate.

Planul bisericii este cel clasic cuprinzand cele trei incaperi pronaosul, naosul si altarul. Altarul fiind in forma pentagonală. Biserica a fost construita in intregime din

lemn de stejar din grinzi groase dispuse orizontal imbinat original in coada de randunica. Turnul bisericii este dupa tipul bisericilor din lemn compus din doua parti : baza cu patru laturi, care adaposteste clopotul si coiful de forma hexagonala, la baza caruia se afla inelul caracteristic bisericilor din lemn.

Spre deosebire de celelalte biserici din lemn aceasta prezinta o caracteristica deosebita si anume incaperea perindelelor sau locul de ispasire a pacatelor (oprobiu public –forma de pedeapsa populara prin prinderea mainilor intr-un jug cu 2 orificii unde in ghenunchi ,inculpatul care a savarsit adulter, hotie sau calomnie in forma agravanta ,la iesirea de la liturghie era umilit de locuitorii satelor Totoreni si Baleni). Aceasta incapere a fost taiata in naos pe intreaga lui lungime de 5,20 si 1,14m. Azi vechea incapere este transformata in pridvor. La cele doua capete ale perindelelor se vad urmele usilor, la cea exterioara pastrandu-se in perfecta stare incadramentul frumos ornamentat. Usa care dadea in pronaos este si azi infundata. Pe talpa exterioara a perindelelor se vad si azi urmele unor scobituri cat intrau in ele mainile, apoi capetele unor cuie de lemn.

Existenta perindelelor la biserica din Totoreni si lipsa acestora la bisericile din jur poate sa constituie marturia existentei aici a unui vechi centru de judecata populara. In orice caz sigur pentru satele apartinatoare acestei biserici.

Ornamentatia bisericii consta din sculptura si pictura. Pictura realizata pe panza lipita pe peretii din lemn din 1818 dupa cum reiese din inscriptia de pe peretele de sud al altarului, pictor Simion Darabont, cu stradania preotului paroh Mihai Popovici si a sfatului Mlendea Urs din Totoreni ,iar din Baleni Popa Iosif.

O valoare artistica prezinta si obiectele de cult ce se mai pastreaza.(chivotul de forma trilobata lucrat din lemn). Pe toata suprafata sunt pictate motive florale, pe usita din mijloc este pictat Iisus in potir iar deasupra usitei un cap de inger cu aripi.

Se poate spune ca aceasta biserica are o importanta deosebita nu numai pentru valoarea ei artistica ci si pentru rolul ce l-a avut in viata sociala a romanilor de pe Crisul Negru.Tricolorul romanesc simbol patriotic de netagaduit al satenilor este pictat pe grinda in forma de arc ce sustine bolta naosului, in forma de funie.

In patrimoniul biserici se afla numeroase carti bisericesci scrise cu litere chirilice :un Minei tiparit in timpul domniei lui Constantin Brancoveanu, una Cazanie tiparita in anul 1781 un Apostol tiparit in 1704, un Triod tiparit la Ramnic cu binecuvantarea episcopului Chir Inochentie. In biblioteca bisericii se mai gaseste un act ce reflecta lupta satenilor romani din Totoreni de a-si pastra graiul si identitatea romaneasca in timpul dominatiei austro-ungare,exprimandu-si in scris vointa satenilor de a-si construi scoala si plati invatator roman, pe cheltuiala proprie scrisoare adresata imaratusului Frank Iosif.

In sat mai exista o biserica in apropierea celei vechi care are hramul Sfantul Apostol Petru si Pavel in care se tin slujbele cea veche fiind considerata monument istoric.

In comuna exista posibilitatea practicarii agroturismului existand deja gospodarii indeplinind conditiile necesare unei cazari decente. Mesele sunt asigurate din productia proprie. Punctele turistice ce pot fi vizitate in zona sunt :

- Pestera Ursilor de la Chiscau la 23 km
- Pestera de la Meziad la 17 km
- Statiunea Stana de Vale la 25km
- Ruinele cetatii lui Bela al iv-lea de la Finis la 8km

Datorita asezarii geografice pe care o are, satul Totoreni are numeroase posibilitati de dezvoltare, fiind situata in apropierea orasului Beius, avand drum asfaltat tot satul.

Obiective pe termen scurt si mediu :

- valorificarea potentialului turistic al comunei
- revitalizarea activitatilor culturale traditionale
- dezvoltarea retelei de telefonie fixa pe raza satului.etc.

BIBLIOGRAFIA :

1. Vasile Todinca

Sate Romanesti mutatii socio-economice

Editura : Eikon 2005

2. Maria Bocse

Tara Bihariei-Arta traditionala romaneasca

Editura : Treira 2005

3. Preot : Sarba Ilie

„Scurt istoric al bisericii monument istoric din satul Totoreni,, 8 aprilie 1979